

Hiro'a

JOURNAL
D'INFORMATIONS
CULTURELLES

_ DOSSIER :

Des services et établissements investis pour offrir un programme riche et varié

_ LA CULTURE BOUGE:

APPRENDRE, DÉCOUVRIR, EXPÉRIMENTER GRÂCE AU FIFO

_ L'ŒUVRE DU MOIS:

LE TAPA, UN ART MILLÉNAIRE

_ LES RENDEZ-VOUS TAPUTAPUĀTEA :

*L'HISTOIRE DU ROCHER D'INVESTITURE DES ARI'I
ET PIERRE DE MESURE DES TŌA*

_ LE SAVIEZ-VOUS:

*APPRENDRE L'ART APPLIQUÉ AVEC HTJ
1ÈRE ÉDITION DE LA NUIT DE LA LECTURE EN POLYNÉSIE
LA DOUBLE MISSION DU CMA À RIKITEA*

JANVIER 2018

NUMÉRO 124

MENSUEL GRATUIT

Arata'ira'a 'ā'amu nā Tearapo

© SCP

Te pūpū atu nei te Hiro'a i te tahi nau 'ā'amu ri'i rau nō te parau ō te 'Ōfa'i Ha'amaura'a Ari'i nō Ōpōa, 'o tei parau-ato'a-hia ē, te 'Ōfa'i Fāitora'a Ta'ata.

« (...) Te 'ōfa'i fāito ō te marae Hauviri

I rōpū i taua marae ra, tei reira te 'ōfa'i nui tuiro'o ra 'o Tepapaiārua; e 'ōfa'i fāitora'a ō te mau ari'i, e 'ōfa'i teatea, e 'ōfa'i rahi 'e te teitei.

E hōmā a'e ra ē, 'eiaha 'outou e huru «ē mai, nō te mea 'ua mo'ehia iā 'u te fāito ō taua 'ōfa'i ra, 'ua hurihia pa'i tō 'u tino iā 'u i tae i piha'i iho... mai te mea ra ē, tē 'ite ra vau i nā vārua i tō 'u pae 'āvae, nā vārua ō nā maeha'a i tāpārahia 'ei tīa'i i taua 'ōfa'i ra.

E mea huru «ā'ano, hō'ē paha mētera.

'Aita ato'a i nahonaho i te fāito mai, 'ua hautau'ahia tō 'u tino, nō te mea 'ua 'atutu te parau ē, e 'ō'ovihia 'ia fāfā te rima i ni'a iho.

Te me'ume'ura'a, hō'ē 'āfa mētera paha.

'Ua parau-ato'a-hia taua 'ōfa'i ra ē, 'o Tepapa-nui ō Tapu-nui ('e) ō Tapu-tea, nō te mea tei raro a'e i taua 'ōfa'i ra te pito ō nā maeha'a, 'o Tapu-nui 'e 'o Tapu-tea i te hunara'ahia.

Nō reira mai te tahi aura'a ō te 'ioa 'o Taputapuātea, 'oia ho'i, e piti tapu. (...) »

(Mai roto mai i te puta ra, Parau Nō te 'Āi'a, piahia 'e Te Pū Te Anavaharau, 1997)

Arata'ira'a 'ā'amu nā Kaina Tavaearii pi'i-noa-hia 'o « Pāpā Maraehau », ta'ata pa'ari tei 'i i te 'ite, nō Ōpōa – Taputapuātea – fenua Ra'īatea

« (...) Te taime, a oti mai ai te pū-marae i te patuhia, e tō tātou mau tūpuna, i taua taime ra tō rātou fēturira'a i t e hō'ē parau : e mā'iti i te mau tōa nō te arata'ira'a i te nūna'a; terā te ha'amatara'a : e mā'iti hō'ē tōa nō te arata'i i te nūna'a.

E'ita rā terā 'ohipa e rave-noa-hia mai terā. 'Ua 'ite tātou, te ta'ata, 'ia 'afa'ihia ana'e 'o na i ni'a i te tahua, nā-mua-hia 'o na i te fa'aineine. Ravehia te mau fa'aineine i ni'a iho iā na... nā roto mai te fa'a.

Nō reira iā tātou... (i) parauhia ai anānahi ra : terā fa'a, me(a) faufa'a terā fa'a ! E vāhi fa'aineinera'a nō ke tōa.

'E, i tae ana'e mai i tātahi, vāhi fa'anahora'a... (ō) ke tōa, terā iā vāhi parauhia ra, te « tahua Mātāti'i-tahu-ā-roa ». I ō fa'aineinehia ai te aho ō te tōa. 'E.

I 'ō. Hau 'o ia e hāere mai ai i ni'a i te vāhi i reira e mā'itihia ai. Terā.

I ō tātou te 'itera'a ē, 'o vai te ari'i mātāmua. I reira 'to'a tātou e ho'i mai ai i ni'a te parau ō « Na-Papa-e-Va'u ».

Terā te ha'amatara'a. Te ari'i mātāmua : **Teiva.**

Te piti ō te ari'i : **Feufeu.**

Tera ta'ata mātāmua, nā na i tā'uma mātāmua i ni'a i terā 'ōfa'i. 'O na te ta'ata mātāmua i pārahi i ni'a i terā 'ōfa'i.

Terā iā te 'ioa ō terā 'ōfa'i i terā ra 'anotau : **Ruea.**

'E, te... **Turu'a...** pārahirā'a ō **Feufeu...**, 'ua tāmauhia te 'ioa ō terā... terā pa'i ta'ata, te piti, hein..., tu'uhia tō na 'ioa i ni'a iho i te pārahirā'a; nō te mea, mē fa'atūru'ihia 'o na i ni'a i te 'ōfa'i, parauhia atu ai, 'o **Turu'a.**

Te toru ō te ari'i : **Te-Ata-ō-Tū.**

Te maha ō te ari'i : **Manava-Taia.**

Te pae ō te ari'i : **Nūna'a-e-hau.**

Te ono ō te ari'i : **Huia-i-te-ra'i.**

Te hitu ō te ari'i : **Pa'ie-i-te-fau-roa...**

'E te va'u : te ari'i **Te-ra'i-pua-tata.** Tei iā na ra 'ia te maro 'ura. Terā.»

Terā te ha'amatara'a mai te parau nō te mau ari'i. Nō muri mai 'o Tamatoa mā; nō muri mai.»

'Ia tupu te 'oro'a mo'a ha'amaura'a ari'i i ni'a i te marae Hauviri i Taputapuātea-i-Ōpōa, e ha'apārahia te toa i mā'itihia 'ia riro mai 'ei ari'i i ni'a i te 'Ōfa'i Ha'amaura'a Ari'i ra, 'oia 'o Te-Papa-Tea-lā-Ruea. I reira te tahu'a rahi e tohu fa'a'ite tāta'i tahi ai i te ari'i, i mua i tō na mau nu'u i ta'iruru mai, i nau tāpa'o ari'i e va'u, te e riro 'ei tāipe nō tō na mana 'e, 'ei moiha'a fa'a'ite-ra'a i tō na nūna'a ē, 'o ia te Ari'i rahi i mā'itihia nō te arata'ira'a iā na.

Te 'ioa nō teie nau tāpa'o e va'u, nō roto mai 'ia i nau Ari'i-e-Va'u nō te tau vāna'a i te Pō ra, 'oia Nā-Papa-Va'u.

Hou te toa e hūrōhia ai 'ei Ari'i rahi 'e tō na nūna'a, teie te reo ō te tahu'a rahi i tō na ari'i mā'itihia :

« Teie tō Turu'a, 'o Feufeu !

Tō Tāhiri, 'o Nūna'a-E-Hau!

Tō Taupo'o, 'o Te-Ata-Ō-Tū !

Tō Tātua, 'o Manava-Taia !

'A rave i tō 'Ōmore iā Huia-I-Te-Ra'i !

'A rave i tō Tōtō'o iā Pa'ia-I-Te-Fau-Rua !

'A maro i tō maro iā Te-Ra'i-Pua-Tata ! »

I reira te mau nūna'a, tei nā uta mai 'e tei nā tai mai, e hūrō ai i tō rātou Ari'i mai te 'afa'i te rima i te ra'i : « Maeva Ari'i ! Maeva Ari'i ! »

(E tūha'a parau fa'ahitihia 'e Kaina TAVAEARII, 'o tei haruharuhia mai 'e 'o tei pāpa'i-roa-hia 'e te Pū nō te Ta'ere 'e te Faufa'a tumu.) ♦